

DANUBIUS

UNIVERSITAS

*Editorial***CULTURA LOCALĂ NAȚIONALĂ UNIVERSALĂ****George Lateș**

Nu intenționăm să intrăm în semantica conceptului de cultură. Deja sunt peste 100 de definiții ale acesteia, încât una în plus n-ar clarifica în vreun fel bazinul semantic al acesteia. Preferăm, de aceea, accepția sociologică a acesteia care precizează că tot ce e produs al învățaturii intră în sfera culturii. Sunt, în consecință, reacții innăscute și gesturi care se învață. Ne gândim, de pildă, dacă mersul biped e o reacție innăscută sau se produce ca efect al învățării. Trecerea copilului de la mersul pe bănci la cel biped e mai degrabă o reacție învățată de la adulți / cu ajutorul adulților, ulterior acesta va folosi mersul biped în mod constant și cel pe brânci doar în mod accidental. Cum mersul biped diferă de la o persoană la alta, se naște firesc întrebarea dacă acesta nu e influențat de cultura locului, de asumarea unor deprinderi precum mersul cu căldarea plină cu apă pe cap sau purtarea cobiliței cu cele două papornice pe umeri, ambele reclamând un antrenament intensiv, deci sunt achiziții culturale și nu realități instinctuale.

În sens larg, cultura e produsul învățării pe care individul și-o asumă pe tot parcursul vieții, de aceea acceptăm existența a varii forme de cultură: gastronomică, istorică, estetică, lista putând continua parcurgând toate domeniile vieții unui individ. Inclusiv Biblia face referire, indirectă și metaforică la ceea ce omul învață din sursă divină. Tablele Legii sau alungarea din Rai a primilor oameni sunt fapte de cultură, gândite ca achiziții pentru o lungă perioadă de timp. Politicienii s-au simțit datori să intervină în acest vast domeniu, propunând, în funcție de epocă și societate, sintagme, evident pleonastice: cultură democratică, cultură socialistă, cultură organizațională, etc.. E un domeniu atât de vast, încât orice perspectivă ai deschide, te copleșesc trimerite spre zonele complementare acesteia, de aceea am și preferat perspectiva sociologică, simplificatoare, nu însă și partizană.

Cultura locală incumbă mai multe nivele, mai multe domenii, de aceea e și greu de definit / delimitat / parafrazat. La nivel folcloric circulă încă sintagme gen sarea pământului sau luatul unei pietre în gură, ambele cu trimitere la gustul ce trebuie memorizat pentru toată viața, nimic altceva decât o ipostază a culturii gastronomice. O altă sintagmă, "localismul creator", propusă de comparatistul Alexandru Dima, a făcut cariera până în contemporaneitate. În consecință istoricii locali s-au străduit să demonstreze că localismul a funcționat, generând fenomene culturale de anvergură. În condițiile disoluției centrului, marginea preia atribuțiile celui dintâi, altfel zis devine un nou centru, cu mențiunea că politizarea recentă a structurilor culturale le face mai puțin eficiente. Condiționalitățile reverberației culturale sunt numeroase, de aceea poate ca drumul spre centru este mai tentant decât focalizarea pe limitele teritoriale ale așezării în care se derula un fapt de cultură. Izolarea era impusă de condițiile geografice, ieșirea din sat sau târg fiind accesibilă doar bărbaților, și acesta în mod ocazional (plecare ala oaste sau la iarmaroc). Până să se deschidă gustul călătoriilor și să se amelioreze starea drumurilor, izolarea a fost un

impediment în cunoașterea diversității culturale a umanității. Se pot opera distincții între cultura rurală, cultura târgurilor / orașelor și cultura mahalalelor / cartierelor, dar aceste diferențe de orizont imaginar nu fac obiectul acestui articol.

La rândul ei, cultura națională nu e o simplă însumare a diferitelor culturi locale, ci mai degrabă o sinteză în care criteriul valoric a devenit prevalent. Germenii primi ai acesteia coboară până în epoca medievală, însă primele semne ale “sintezei generale în atac”, cum i-au spus junimiștii vastului lor proiect cultural, se ivesc odată cu apariția statelor moderne ce-și caută o identitate nouă în actul de cultură. Deloc întâmplător, fenomene ca Școala Ardeleană, pașoptismul și junimismul au și o componentă culturală definitorie.

Dintre fenomenele culturale invocate, se distinge junimismul care a cunoscut o difuziune lungă și a impus nume emblematice pentru literatura română care-și cântă o identitate proprie după secole de mimetism și amestec al criteriilor axiologice. Până și Junimea face distincție între scriitori precum Eminescu și Caragiale, validați estetic și confirmați de Titu Maiorescu prin articole care i-au impus conștiinței publicului din epoca respectivă și din cele care i-au urmat. În schimb un Creangă și un Slavici beneficiază de laude rezervate și sunt mereu citați în contexte îndoielnice adesea. Sintagma “scriitor popular”, cu care-i gratulează junimiștii, pune sub îndoială valoarea acestora, mai exact spus model în care funcționau criteriile valorice în cercul Junimii. Construcția junimistă n-a fost lipsită de atacuri venite fie din partea ardelenilor, fie sub forma unor contestații punctuale (gen Hașdeu sau Macedonski), fără să reușească însă anularea efortului de construcție a unei noi literaturi.

Din panoplia conceptelor naționale face parte și ziua culturii naționale, gândită de decidenții politici, la presiunea oamenilor de cultură, ca fiind coincidență cu data oficială cu data oficială a nașterii lui Mihai Eminescu. Debutul celebrării acesteia a fost unul furtunos (numere speciale în revistele de cultură, emisiuni radio și TV de generoasă întindere temporală, invitați de marcă, documentare mai vechi sau mai noi, filme consacrate vieții lui Mihai Eminescu, etc.). Între timp entuziasmul celebrării s-a domolit, abia dacă mai poți identifica persoane, chiar instruite, care mai știu că pe 15 ianuarie e ziua culturii naționale. Am ortografia sintagma cu majuscule, dar ne oprește diluția celebrării; o soartă similară și alte zile consacrate unor evenimente majore (10 mai, 1 decembrie, 1 mai, etc.). Ne asumăm vechea ortografie din respect pentru cei care le-au crezut semnificația pentru existența lor în spațiul național. Deja pășim pe terenul politicilor mai vechi sau mai noi care au implicat numele poetului național în eșafodajul lor doctrinar, cu efect discutabil și interpretabil în ce privește valorizarea uzuală a lui Mihai Eminescu.

Cu mult timp în urmă, se afla în circulație largă o sintagmă, “literatura universală”, prezentă ca materie obligatorie în curricula liceală și universitară. Manualele și cursurile universitare cu acest titlu se regăsesc încă în bibliotecile publice și private, doar că nimeni, sau aproape nimeni, nu le mai frecventează. În facultățile de litere se studiază acum literatura comparată, ceea ce înseamnă că s-a renunțat la dezideratul universalității larg comprehensiv și tinzând spre completitudine. O fi de vină și noul concept politic de mondializare care plasează în prim plan preeminența economicului care obnubilează orice ambiție culturală de largă și generoasă inspirație. Cultura universală, gândită inițial ca sumă a culturilor naționale din care se putea extrage un summum axiologic. Internetul conține suficiente informații în acest domeniu vast (din păcate, interpretarea lor e discutabilă), probabil de aceea se consideră că n-ar mai interesa fenomenele culturale de excepție, ci doar valorizarea lor din perspectivă economică. Oricât scepticism am introduce în valorizarea celor trei sintagme, un fapt rămâne cert: omul instruit/ educat/sensibil are nevoie de repere axiologice într-o lume tot mai mercantilă, pentru care

cultura e doar vârful “icebergului” ce strălucește în bătaia razelor solare sau selenare, sub apele oceanice zăcând ascunsă masiva componentă economică.